

Marek Stuczyński

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu
Wydział Turystyki i Rekreacji

Znaczenie edukacji ekologicznej w turystyce

Wstęp

Różnorodność biologiczna ma nieocenioną wartość dla turystyki. Nienaruszone i zdrowe ekosystemy tworzą podstawę tysięcy przedsiębiorstw i produktów turystycznych na całym świecie i przyciągają miliony turystów rocznie. Wpływy z turystyki opartej na zasobach bioróżnorodności przekładają się na miejsca pracy, są istotnym źródłem utrzymania społeczności lokalnych i przyczyniają się do zmniejszenia ubóstwa w słabo rozwiniętych regionach świata. Turystyka zrównoważona stwarza sposobność ochrony wyjątkowego bogactwa przyrody i zrozumienia znaczenia jego różnorodności. Ochrona bioróżnorodności jest pilnym wyzwaniem dla rządów, przedsiębiorstw turystycznych i samych turystów (Rifai 2010).

Barierą dla wdrażania wielu rozwiązań prośrodowiskowych w turystyce oraz przeszkodą w planowaniu turystyki zrównoważonej jest jednak niski stan świadomości ekologicznej kadry turystycznej na różnych poziomach działania. Aby temu przeciwdziałać, należy odpowiednio kształtować wiedzę, kompetencje i umiejętności studentów kierunku turystyka i rekreacja. Celem pracy jest przedstawienie poglądów różnych autorów na temat znaczenia edukacji ekologicznej w turystyce.

Edukacja ekologiczna podstawą rozwoju turystyki zrównoważonej

Rozwój zrównoważony jest próbą sformułowania programu integrującego różnorodne płaszczyzny ludzkiego działania, oparte na refleksji moralnej odwołującej się do odpowiedzialności człowieka za przyrodę. Integracja ta odnosi się do płaszczyzn: moralnej, ekologicznej, technicznej, ekonomicznej, prawnej, społecznej i politycznej. Właściwa strategia ma charakter interdyscyplinarny i obejmuje różne płaszczyzny rozwoju zrównoważonego. Taki charakter powinna mieć również grupa specjalistów przygotowujących strategię.

W przeciwnym razie można otrzymać nie tyle strategię rozwoju zrównoważonego, ile kolejny zwykły program ochrony środowiska czy ochrony przyrody (Pawłowski 2006).

Jakość środowiska na obszarze recepcyjnym ma istotne znaczenie w podejmowaniu decyzji o wyborze miejsca wypoczynku. Jest również czynnikiem konkurencyjności atrakcji turystycznych. Konflikty między polityką rozwoju turystyki z jednej strony, a ochroną środowiska z drugiej, są identyfikowane i rozwiązywane w ramach paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Sposobem rozwiązania tych konfliktów w skali krajowej, międzynarodowej i globalnej jest edukacja ekologiczna szerokiego grona interesariuszy turystyki (Skanavis, Sakellari 2011).

Istotnym warunkiem wprowadzania w życie zasad zrównoważonego rozwoju, zarówno dla ochrony środowiska przed totalną degradacją, jak i zachowania go w niezmienionym stanie dla przyszłych pokoleń jest edukacja społeczna. Została ona zapisana w wielu dokumentach międzynarodowych i krajowych, jako efekt „Szczytu Ziemi”, konferencji, która odbyła się w 1992 r. w Rio de Janeiro. Tego rodzaju edukacja ma dążyć do naprawy ekosystemu od poziomu lokalnego do globalnego, a także ma spowodować zmianę społecznej świadomości w kierunku innego stylu życia, uczenia każdej jednostki, od dziecka, ucznia zaczynając, zrozumienia zasad zrównoważonego rozwoju, nowych zachowań i wartości, które wspierają „zdrowe i efektywne życie w harmonii ze środowiskiem” (Białek 2007).

Turystyka jest obecnie bardzo dochodową i wciąż rozwijającą się dziedziną gospodarki na całym świecie. Według organizacji zajmujących się turystyką w przyszłości przewidywany jest jej dalszy, intensywny rozwój i wzrost dochodów z tej dziedziny usług. Nadmierne lub błędne wykorzystanie terenów pod względem turystycznym może jednak spowodować degradację, a nawet zanik wartości, które na początku stymulowały ten rozwój. Wartościami tymi są głównie walory przyrodnicze i kulturowe, decydujące o indywidualizmie danego regionu turystycznego. Edukacja ekologiczna kształtuje relację pomiędzy człowiekiem a przyrodą. Pokazuje, że człowiek jest zależny od środowiska i odpowiedzialny za wszelkie zmiany, jakich w nim dokonuje. Na skutek dążenia do maksymalizacji zysków z turystyki, zaniedbywania kształcenia ludności lokalnej w tej dziedzinie, dochodzi często do degradacji środowiska przyrodniczego i walorów regionu, które przyciągały wcześniej ruch turystyczny. Zbyt rozbudowana infrastruktura i zatracenie indywidualizmu – klimatu miejsca czy tzw. ducha miejsca (*genius loci*) – skutkuje ograniczeniem ruchu turystycznego i spadkiem dochodów ludności (Nowak 2009).

Współczesne przedsiębiorstwa w obliczu procesu globalizacji muszą sprostać wielu wyzwaniom. Postawy, jakie reprezentują przedsiębiorcy młodego pokolenia, będą decydować o podejściu firm do środowiska. Konieczne jest zatem kształtowanie świadomości ekologicznej przedsiębiorców, głównie na poziomie szkolnictwa wyższego. Zdobywanie wiedzy i kształtowanie proekologicznych postaw na kierunkach związanych z zarządzaniem staje się ważnym elementem edukacji ekologicznej przyszłej kadry menedżerskiej oraz personelu firm. Menedżment ekologiczny opiera się na wiedzy ekologicznej jako głównej składowej świadomości ekologicznej, dotyczy więc przede wszystkim kierownictwa. Poziom świadomości ekologicznej przyszłych właścicieli i menedżerów może w znacznym stopniu decydować o działaniach przedsiębiorstw w kształtowaniu odpowiedzialności za środowisko. Ludzie biznesu będą odgrywać ważną rolę w promowaniu wzorców właściwego zachowania wobec środowiska, poprzez samokontrolę, stanowienie wysokich wymogów etycznych oraz kształtowanie poczucia odpowiedzialności personelu (Seroka-Stolka 2012).

Turystyka wykorzystuje zasoby środowiska w większym stopniu niż inne sektory gospodarki. Są one podstawą jej funkcji usługowych. Ekologiczny bilans turystyki wyraźnie wykazuje, że rozwój turystyki zagraża środowisku bezpośrednio, poprzez niszczenie ekosystemów, lub pośrednio, poprzez zaburzenie naturalnych cykli. Świadomość negatywnej roli turystyki wywołała dyskusję nad wzorcem edukacji ekologicznej specjalistów branży turystycznej z udziałem instytucji międzynarodowych i biegłych. Efektem podjętych działań było opracowanie wytycznych wskazujących, że pracownicy sektora turystycznego powinni otrzymać staranne wykształcenie teoretyczne i praktyczne w zakresie zagadnień związanych ze środowiskiem przyrodniczym, postrzeganym jako zasób turystyki. Program szkoleń dla operatorów turystycznych powinien dostarczyć optymalnych informacji i narzędzi praktycznych, umożliwiających rozwój turystyki respektującej środowisko. Poszczególne moduły programu szkoleniowego powinny umożliwić zrozumienie wielowymiarowości środowiska oraz złożoności mechanizmów łączących środowisko i człowieka. Zapewni to wspólny język i ułatwi przyszły dialog specjalistów turystyki i ekspertów środowiskowych, ważny dla rozwoju turystyki zrównoważonej (Jovičić 2010). Brak stałego i pogłębionego szkolenia oraz komunikacji zewnętrznej powoduje, że pracownicy sektora turystycznego często nie mają wiedzy na temat nowych inicjatyw środowiskowych. Jest to szczególnie widoczne na szczeblu personelu wykonawczego, którego pracownicy powinni regularnie analizować cele i zadania zarządzania środowiskowego, aby zapewnić skuteczne wdrażanie standardów ISO (Chan, Hawkins 2010).

Problem rozumienia procesów środowiskowych jest uzależniony nie tylko od rozwoju samych nauk przyrodniczych, lecz także od ich współpracy na poziomie interdyscyplinarnym. Jest to często trudne w realizacji, ponieważ w większości przypadków nauki te charakteryzują się inną metodyką badań, stosowanym słownictwem specjalistycznym, czego efektem jest „niekompatybilność” uzyskiwanych wyników badań. Ta „niekompatybilność” może się odnosić do zupełnie innej interpretacji tych samych zjawisk przyrodniczych. Brak ujednoliconego, a zarazem zdefiniowanego podejścia do problematyki ochrony środowiska, można zaobserwować już na poziomie pojęć podstawowych. Najbardziej popularnym przykładem takiej dowolności jest dość swobodne, często na zasadzie wymienności, stosowanie takich pojęć jak ekologia oraz ochrona środowiska, czy ekosystem oraz biosfera. Poznawanie środowiska przyrodniczego na poziomie holistycznym jest niezbędne dla zrozumienia procesów jego degradacji, a zarazem antroposferycznej pozycji człowieka oraz roli grup społeczeństw w tym procesie. Istotny wkład w interpretację holistycznego podejścia do procesów środowiskowych coraz częściej pojawia się w dynamicznie rozwijającej się ekofilozofii. Ta z kolei, badając społeczne, polityczne, ideologiczne i ekonomiczne uwarunkowania i konsekwencje interakcji między człowiekiem a otaczającym środowiskiem, musi w sposób systemowy opierać się na procesach, których charakter jest holistyczny. Wymaga tego złożoność rozpatrywanych zagadnień, z których część jest weryfikowalna empirycznie, część pozostaje jednak w sferze niedostępnej dla empirii. Ta druga część z pewnością powinna podlegać myśleniu filozoficznemu, jednakże nie oderwanemu od tej pierwszej (Sandner 2008). Holistyczne podejście do edukacji przyrodniczej ma gwarantować lepsze rozumienie środowiska. Ma ono również wpłynąć na uruchomienie nowej jakości w jego zarządzaniu i rozwiązywaniu narastających sytuacji kryzysowych w środowisku, a tym samym prawidłowe kształtowanie i wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju (Sandner 2007).

Turystyka jako źródło informacji o środowisku

Dostarczanie informacji jest jedną z podstawowych funkcji turystyki. Obejmuje ono przekazywanie prostych wskazówek i objaśnień, jak również złożonych treści dotyczących rozwoju kultury i historii odwiedzanego miejsca. Przekazywanie odwiedzającym wiedzy jest szczególnie ważne dla takich form działalności jak: wycieczki z przewodnikiem, ośrodki informacji turystycznej, muzea, galerie sztuki, ogrody zoologiczne, prezentowanie zabytków architektury i obiektów historycznych oraz programy edukacyjne w parkach narodowych i na innych obszarach chronionych. Proces informowania i edukowania odwiedzających jest określany jako interpretacja. Turyści coraz częściej poszukują elementów edukacyjnych we wszystkich aspektach podróży. Można się zatem spodziewać większego nacisku na dostępność informacji i interpretacji, jako integralnej części doświadczeń odwiedzających atrakcję turystyczną. Odpowiedzią touroperatorów na potrzeby turystów powinno być dostarczenie interpretacji na najwyższym poziomie. Jest ona jednocześnie ważnym kanałem propagowania idei ochrony środowiska i kształtowania świadomości ekologicznej (Moscardo 1998). Starannie przygotowane programy interpretacji mogą bezpośrednio regulować przepływ turystów. Wpływa to korzystnie na zmniejszenie zagęszczenia odwiedzających, ograniczając tym samym presję na obszar recepcyjny. Świadomy turysta rozumie konsekwencje swojego postępowania i umie się zachować tak, aby ograniczyć ślad pozostawiany w środowisku. W dużym stopniu docenia i rozumie specyfikę odwiedzanego miejsca, z czego wynika poparcie dla działań na rzecz jego ochrony (Moscardo 1996).

Według badań przeprowadzonych w Polsce wysoką wrażliwość na problemy środowiskowe notuje się w grupie wiekowej 39–45 lat, co wynika prawdopodobnie z faktu, że ludzie w tym wieku nie myślą wyłącznie o sobie, gdyż mają często pod opieką dzieci i niekiedy zaczynają odczuwać kłopoty ze zdrowiem – swoim lub rodziny. Grupę, w której odsetek postaw proekologicznych jest najniższy, stanowią osoby w wieku 18–24 lat (7%), co kłóci się z naturalnymi oczekiwaniami, które mają podłoże w ugruntowanej obecności treści proekologicznych w systemie kształcenia szkolnego. Można prognozować, że w następnych badaniach udział systemu edukacyjnego będzie rosł, gdyż w kategorii wiekowej 18–24 lat na wiedzę wyniesioną ze szkoły wskazuje 45% badanych, a u osób w wieku 25–29 lat – 22%. Okazuje się, że mimo licznych obaw edukacja ekologiczna w szkołach przynosi pewne efekty, które nie przekładają się jednak na zmianę postaw, gdyż najmłodszy respondenci nie dominują w grupie proekologicznej, wręcz przeciwnie, są najmniej licznie w niej reprezentowani (Bołtromiuk, Burger 2009).

Inicjacja przyrodnicza młodzieży i edukowanie w kierunku życia proekologicznego wymaga, aby konsumpcyjny i komercyjny model turystyki i rekreacji masowej został zastąpiony modelem zachowań proekologicznych w wyniku (popularyzacji, rozpowszechnienia) wartości polskiego dziedzictwa, co zaowocuje głębszym przeżywaniem kontaktu ze światem natury i większą świadomością ekologiczną. Najczęściej za najważniejszą korzyść z pobytu w parku narodowym młodzież uznaje aktywność fizyczną, podczas gdy dorośli korzyść wypoczynkowo-zdrowotną. Dla młodzieży, rzadziej niż dla dorosłych, kontakt z przyrodą jest korzyścią główną, zdecydowanie częściej jest nią korzyść towarzyska. Z punktu widzenia edukacyjno-naukowej funkcji parków narodowych jest pożądane, aby zaistniała korzyść edukacyjno-naukowa. Jest jednak ona bardzo rzadko deklarowana jako główna, bo tylko przez 3% młodych i 1% dorosłych (Prószyńska-Bordas 2010).

Turyści odwiedzający Biebrzański Park Narodowy reprezentują różne postawy wobec środowiska, z którymi są nierozzerwalnie związane określone postępowania i zachowania.

Są to zarówno przedstawiciele tzw. głębokiej ekologii, entuzjaści przyrody, którzy występują w mniejszości, sympatycy przyrody, jak i tacy turyści, dla których troska o stan środowiska nie ma większego znaczenia. Wśród turystów odwiedzających park dominuje pogląd, że turystyka ma niekorzystny wpływ na środowisko przyrodnicze. Zagrożenie dla środowiska ze strony turystyki jest dostrzegane przede wszystkim w grupie osób cechujących się wrażliwością na wartości przyrodnicze, posiadających wiedzę o ich występowaniu i znaczeniu. To oni również podejmują działania na rzecz ochrony środowiska. Dla większej grupy respondentów (poza przedstawicielami głębokiej ekologii) obojętne są postawy i zachowania innych turystów wobec środowiska i dostępnej infrastruktury turystycznej. Nie zauważają oni pozytywnych działań mających na celu ograniczenie presji na środowisko podczas pobytu w miejscu recepcji. W związku z powyższym, stwierdza się, że należy zmienić stosunek osób zaangażowanych w turystykę (turystów) do środowiska. Powinno się to odbywać poprzez edukację ekologiczną, w której zdecydowany udział mieliby przedstawiciele branży turystycznej (kadra zarządzająca i obsługująca turystów). Ich zaangażowanie jest niezbędne dla stymulowania pożądaných zmian postaw turystów wobec środowiska (Kiryluk, Borkowska-Niszczota 2009).

Organy zarządzające obszarami chronionymi, operatorzy turystyki i inne organizacje powszechnie wykorzystują programy edukacyjne do eliminowania konfliktów, których podłożem jest naruszanie zasobów, powodowane obecnością turystów w środowisku przyrodniczym, kulturowym i społecznym obszarze recepcji oraz w jego sąsiedztwie. Programy te różnie są nazywane, ale ich wspólnym celem jest utrzymanie warunków zapewniających wysoką jakość wrażeń turystycznych, przy ograniczeniu ujemnego wpływu turystyki na zasoby obszaru chronionego. Badania teoretyczne i empiryczne przeprowadzone w USA wykazały, że działania edukacyjne podniosły poziom wiedzy turystów oraz doprowadziły do pożądaných zmian stanu zasobów i warunków społecznych (Marion, Reid 2007).

Świadomość ekologiczna studentów wyższych uczelni

Studenci wyższych uczelni różnych kierunków wyróżniają się wysokim poziomem wiedzy ekologicznej i wykazują zainteresowanie problemami ekologicznymi. Nie mają jednak świadomości, że poprzez swoją wiedzę zawodową mogą poprawić sytuację ekologiczną w określonym regionie. Deklarują natomiast konieczność edukacji ekologicznej w procesie nauczania. Stwierdzono, że teoretyczny materiał programowy oraz praktyka zawodowa studentów uczelni rolniczych w większości nie wiąże się z konkretnymi zagadnieniami ochrony środowiska ani racjonalnego jego wykorzystania. Istnieje ogólne zapotrzebowanie na organizowanie studiów podyplomowych o nazwie „Ekologia socjologiczna” dla studentów wyższych uczelni różnych specjalności. Ma to sprzyjać: pogłębieniu wiedzy dotyczącej wpływu człowieka na środowisko, poznaniu mechanizmów racjonalnego wykorzystania przyrody, ocenie bogactw naturalnych, oraz kształtowaniu światopoglądu ekologicznego przyszłych fachowców różnych specjalności (Demeshkant 2007).

Zdecydowana większość studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (72%) stwierdziła, że jest zainteresowana tematyką ochrony środowiska, ale aż dla 87% nie jest ona wystarczająco często poruszana w Polsce. Dla ankietowanych studentów głównym źródłem wiedzy o ochronie środowiska był Internet (75,3%), telewizja (67,3%) oraz zajęcia na studiach (66,7%) (Poniedziałek, Rzymski 2010).

Wśród studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach zauważono pozytywną tendencję dotyczącą rozumienia pojęcia „zrównoważony rozwój”. Wiele z ankietowanych osób nie utożsamia już zrównoważonego rozwoju z wąsko rozumianą ochroną środowiska, a jest przekonanych o istotnym znaczeniu kwestii ekologicznych dla społeczeństwa i gospodarki. Wielu badanych wskazuje także na potrzebę wprowadzenia do programów nauczania przedmiotu dotyczącego problemów zrównoważonego rozwoju (Lorek, Słupik 2009).

Badania przeprowadzone wśród słuchaczy Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie wykazały, że okres studiów jest dla licznej grupy studentów (17%) decydującym momentem kształtowania się świadomości ekologicznej, która jest rozwijana i pogłębiana przez przedmioty właściwe studiowanemu kierunkowi. Niepokojący jest jednak fakt, że w otrzymanych wypowiedziach znalazła się tylko jedna dotycząca pozytywnej roli praktyk studenckich w kształtowaniu świadomości ekologicznej oraz nie padł żaden głos odnośnie do oddziaływania stosownej sekcji koła naukowego czy duszpasterstwa akademickiego (Ziernicka-Wojtaszek 2011).

Studenci ochrony środowiska Uniwersytetu Warszawskiego, pomimo deklaracji o wysokim poziomie swojej wiedzy i zachowań w dziedzinie ochrony środowiska, w większości nie potrafili wyjaśnić pojęcia „zrównoważony rozwój”. Tylko 10% badanych w definiowaniu tego terminu podało wielowymiarowy kontekst: społeczny, środowiskowy i ekonomiczny. Mniej niż połowa (40%) była przekonana, że liczy się tylko środowisko, jedna czwarta wskazała na aspekty ekonomiczne, a kolejne 25% badanych nie potrafiło odpowiedzieć na pytanie (Tuszyńska 2007).

Edukacja ekologiczna na kierunku studiów turystyka i rekreacja

Wśród treści programowych dotyczących przygotowania środowiska przyrodniczego na zjawiska związane z ruchem turystycznym można zauważyć trzy obszary problemowe. Pierwszy dotyczy analizy zasobów i stanu środowiska, drugi zawiera wiedzę dotyczącą planowania i sterowania ruchem turystycznym, a trzeci wskazuje na możliwości technologiczne w stratyfikacji środowiska naturalnego dla celów turystyki i rekreacji. Celem profilowanych zajęć specjalizacyjnych jest dostarczenie wiedzy oraz nabycie umiejętności i kompetencji w kilku blokach zagadnień:

- nauka o funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego oraz realizacja w nim aktywności turystycznych i rekreacyjnych;
- stan świadomości oraz potrzeb społeczeństwa w zakresie aktywności na terenach przyrodniczych oraz zagrożeń i ograniczeń, jakie są z nią związane;
- sposoby organizacji ruchu turystycznego na obszarach przyrodniczych oraz dostosowanie i ulepszenie systemów zagospodarowania turystycznego tych terenów;
- ocena walorów i atrakcyjności obszarów przyrodniczych oraz przygotowanie i wprowadzanie różnego rodzaju „przyrodniczych produktów turystycznych”.

Zajęcia specjalizacyjne stwarzają możliwość przedstawienia zarówno metod badań, podstaw teoretycznych, jak i ciekawych przykładów empirycznych w zakresie turystyki i rekreacji. Forma i sposób realizacji większości przedmiotów kierunkowych i specjalnościowych wynikają z prowadzonych przez nauczycieli akademickich badań naukowych. W ramach specjalizacji odbywają się ćwiczenia terenowe oraz wyjazdy terenowe, w celu

zapoznania się z konkretnymi formami działalności w zakresie turystyki i rekreacji, charakterystycznymi ekosystemami, obiektami zabytkowymi, chronionymi itp. W ramach tych zajęć studenci samodzielnie zbierają różne dane, które następnie analizują i interpretują. Tematyka zajęć jest na tyle bogata i różnorodna, że do realizacji programów jest zaangażowanych wiele zespołów nauczycieli akademickich (Ozimek, Rutkiewicz 2011).

Oczekiwanym efektem edukacji przyrodniczo-leśnej jest między innymi wykształcenie nawyków dotyczących przestrzegania odpowiednich norm i nakazów w stosunku do ekosystemów leśnych, zasad kulturalnego zachowania się w lesie, poczucia odpowiedzialności za ochronę leśnej różnorodności biologicznej, oraz kształtowanie wartości etycznych w bezpośrednim kontakcie z naturą. Większe zainteresowanie programem edukacji leśnej społeczeństwa (szczególnie wśród dzieci i młodzieży) stwarza perspektywę rozwoju turystyki przyrodniczej i wykształcenia pożądanych, proekologicznych nawyków i zwyczajów (Chojnacka-Oźga, Oźga 2010).

Brytyjska Krajowa Grupa Koordynacji Turystyki w Szkolnictwie Wyższym (NLG) otrzymała zadanie opracowania programu nauczania, który spełni oczekiwania pracodawców, pozwoli zachować akademicki poziom kształcenia oraz uwzględni propozycje studentów. Założenia programowe przewidywały możliwość transferu efektów kształcenia, ponieważ uznano, że każdy program studiów turystycznych powinien stanowić podstawę kariery w innych branżach usługowych. Wyodrębniono siedem obszarów kształcenia, w obrębie których zawarte są treści edukacji ekologicznej:

- znaczenie i charakterystyka turystyki: definicje, uwarunkowania rozwoju turystyki i motywacja aktywności turystycznej;
- struktura gospodarki turystycznej: opis cech operacyjnych i współdziałania głównych sektorów gospodarki turystycznej;
- wymiar turystyki i problem pomiaru: zakres gospodarki turystycznej, jej wymiar przestrzenny, wzory i determinanty popytu, baza zasobów turystyki oraz źródła danych i informacji turystycznej;
- znaczenie i wpływ turystyki: społeczne, ekonomiczne, środowiskowe koszty i korzyści z turystyki;
- marketing turystyki: ogólna teoria marketingu i analiza zachowań konsumentów;
- planowanie i strategie rozwoju turystyki: planowanie turystyki na obszarze recepcji i ochrona jego zasobów, finansowe aspekty planowania, zagadnienie partnerstwa i zrównoważonej turystyki;
- polityka i zarządzanie w turystyce: polityka sektora publicznego i strategie korporacyjne, organizacje turystyczne i zarządzanie ruchem turystycznym (Fidgeon 2010).

Wymienione założenia nawiązują do koncepcji filozofującego praktyka. Jej istotą jest program kształcenia turystycznego w uczelni wyższej, obejmujący cztery ściśle zintegrowane i zrównoważone obszary: działań zawodowych, refleksji zawodowej, refleksji liberalnej oraz działań liberalnych. Efektem kształcenia jest absolwent dobrze przygotowany do wykonywania zawodu i zdolny do holistycznego działania na rynku turystycznym (Tribe 2002).

Podsumowanie

Turystyka jest aktywnością mocno związaną z zasobami i walorami środowiska przyrodniczego, które z jednej strony powinny podlegać ochronie, z drugiej natomiast – stwarzać możliwości rozwoju gospodarczego obszarów recepcyjnych. Odpowiedzią na to wyzwanie

jest paradygmat zrównoważonego rozwoju turystyki, który pomimo licznych niedoskonałości jest powszechnie wdrażany w większości krajów. W skali globalnej rośnie rynkowy segment turystów zaniepokojonych degradacją przyrody, chcących poznać jej prawa i procesy naturalne, a nawet wspomagać jej ochronę. Są oni również gotowi płacić więcej za przyjazne środowisku usługi turystyczne. Bariery wdrażania wielu rozwiązań prośrodowiskowych w turystyce oraz przeszkodą w planowaniu turystyki zrównoważonej jest jednak niski stan świadomości ekologicznej kadry turystycznej na różnych poziomach działania. Aby temu przeciwdziałać, należy odpowiednio kształtować wiedzę, kompetencje i umiejętności studentów kierunku turystyka i rekreacja.

Literatura

- Białek E., 2007, *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, Problemy Ekorozwoju, 2, 67–73.
- Bołtromiuk A., Burger T., 2009, *Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa, 1–29.
- Chan E.S. W., Hawkins R., 2010, *Attitude Towards EMSs in an International Hotel: An Exploratory Case Study*, International Journal of Hospitality Management, 29, 641–651.
- Chojnacka-Ożga L., Ożga W., 2010, *Znaczenie edukacji przyrodniczo-leśnej dla turystyki przyjaznej środowisku*, Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, 9(4), 91–100.
- Demeshkant N., 2007, *Zróżnicowane poziomy świadomości ekologicznej studentów wrocławskich uczelni* [w:] C. Rosik-Dulewska, M. Głowacki (red.), *Ochrona środowiska na uniwersyteckich studiach przyrodniczych*, Katedra Ochrony Powierzchni Ziemi, Wydział Przyrodniczo-Techniczny, Uniwersytet Opolski, 75–82.
- Jovičić D., 2010, *Environmental Training for Tourism Professionals*, Tourism & Hospitality Management, Conference Proceedings, 940–949.
- Fidgeon P. R., 2010, *Tourism Education and Curriculum design: A Time for Consolidation and Review?*, Tourism Management 31, 699–723.
- Kiryłuk H., Borkowska-Niszczota M., 2009, *Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze w opinii turystów Biebrzańskiego Parku Narodowego*, Ekonomia i Zarządzanie, 1, 88–106.
- Lorek A., Słupik S., 2009, *Stan edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w Akademii Ekonomicznej w Katowicach w świetle badań ankietowych*, Problemy Ekologii, 13, 281–282.
- Marion J.L., Reid S.E., 2007, *Minimising Visitor Impacts to Protected Areas: The efficacy of Low Impact Education Programmes*, Journal of Sustainable Tourism, 15, 5–27.
- Moscardo G., 1996, *Mindful Visitors: Heritage and Tourism*, Annals of Tourism Research, 23, 376–397.
- Moscardo G., 1998, *Interpretation and Sustainable Tourism: Functions, Examples and Principles*, Journal of Tourism Studies, 9, 2–13.
- Nowak P., 2009, *Turystyka a ochrona środowiska*, Nauka, Przyroda, Technologie, 3, 1, 1–9.
- Ozimek I., Rutkiewicz A., 2011, *Interdyscyplinarność studiów na kierunku Turystyka i Rekreacja – przykład Międzywydziałowego Studium Turystyki i Rekreacji SGGW w Warszawie*, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 13, 3, 28–33.
- Pawłowski A., 2006, *Wielowymiarowość rozwoju zrównoważonego*, Problemy Ekorozwoju, 1, 23–32.
- Poniedziałek B., Rzymski P., 2010, *Świadomość ekologiczna studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, Nowiny Lekarskie, 79, 429–432.

- Prószyńska-Bordas H., 2010, *Korzystanie z oferty edukacyjnej wybranych parków narodowych przez młodzież i dorosłych w świetle badań ankietowych*, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 12, 1, 108–122.
- Rifai T., 2010, *World Tourism Day Message. Tourism and Biodiversity, China, 27 September 2010*, World Tourism Organisation, Madrid – www.unwto.org
- Sandner J., 2007, *Idea zrównoważonego rozwoju w holistycznej edukacji przyrodniczej*, *Problemy Ekorozwoju*, 2, 101–105.
- Sandner J., 2008, *Wybrane aspekty procesów środowiskowych holistycznej edukacji przyrodniczej w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, *Problemy Ekorozwoju*, 3, 69–80.
- Seroka-Stolka O., 2012, *Świadomość ekologiczna przedsiębiorców z sektora MŚP*, *ZN Politechniki Częstochowskiej, Zarządzanie*, 5, 125–138.
- Skanavis C., Sakellari M., 2011, *International Tourism, Domestic Tourism and Environmental Change: Environmental Education Can Find the Balance*, *Tourismos*, 6, 233–249.
- Tribe J.D., 2002, *The Philosophic Practitioner*, *Annals of Tourism Research*, 29, 338–357.
- Tuszyńska L., 2007, *Przygotowanie studentów ochrony środowiska do prowadzenia edukacji środowiskowej społeczności lokalnych* [w:] C. Rosik-Dulewska, M. Głowacki (red.), *Ochrona środowiska na uniwersyteckich studiach przyrodniczych*, Katedra Ochrony Powierzchni Ziemi, Wydział Przyrodniczo-Techniczny, Uniwersytet Opolski, 161–171.
- Ziernicka-Wojtaszek A., 2011, *Kształtowanie się postaw ekologicznych na przykładzie studentów Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego UR w Krakowie*, *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 2, 225–233.

